

ADATOK A TIHANYI APÁTSÁG ERDŐGAZDÁLKODÁSÁHOZ^X

Dr. Fülöp Éva Mária

1982-ben a Szántódpusztai Tudományos Bizottság felkérésére levéltári kutatásokat kezdtem Szántódpuszta kapitalizmus kori agrártörténetének feltárására. A Balaton déli partján, Tihanyal átellenben fekvő puszta a Tihanyi Bencés Apátság somogyi birtokkerületének volt tartozéka, s épségben fennmaradt lakó- és gazdasági épületei hazánk kiemelkedő jelentőségű agrármüemlékévé teszik.

Az apátságra vonatkozó anyagokat az országos gyűjtőkörű /Magyar Országos Levéltár/, a helyi /Somogy, Veszprém és Zala megyei/ levéltárakban és a bencés rend Bencés Főapátsági Levéltárában /Pannonhalma/ találhatjuk. Bár feladatom jellegéből következően a Szántódpusztára vonatkozó anyagok álltak vizsgálódásaim középpontjában, de természetesen az apátság egész uradalmaról és a bencés rend központi gazdasági szervein keresztül Pannonhalmaról felügyelt egész gazdálkodásáról képet kellett alkotnom.

Mivel elhatároztam a Tihanyi Apátság uradalma gazdálkodásának ugyancsak a jelzett, 1848-tól 1945-ig terjedő korszakban folytatott gyakorlatának feltárását, ez további kutatásokat tesz majd szükségessé. E tervezett munka során lehetséges lesz az apátság erdőgazdálkodása történetének részletes megrajzolása is, jelen dolgozatomban viszont csak az eddig feltárt- és a forrásjegyzékben feltüntetett - anyagokra támaszkodva szólok az uradalom mű-

X Elhangzott az 1987.március 19-i szakosztályülésen.

velési ágai közt jelentős szerepet játszó erdészetről.

A török hódítás korszakát lezáró felszabadító harcok után a Tihanyi Apátság birtokaiért a bencés rend altenburgi apátsága fizette meg a fegyverváltságot. Tekintve azonban a birtoktólük lévő távolságát és a nyelvi nehézségeket, 1716-ban Much Placid altenburgi apát a győri káptalan előtt Tihanyt és birtokait huszezer aranyforintért átengedte a pannonhalmi apátságnak.

A Tihanyi Apátság birtokai a Balaton északi partján Veszprém és Zala megyékben, s a déli parton, Somogyban terültek el. Előbbiekhez Tihany, Aszófő, Fülöpi, Kisszóllós, Örvényes, Tócsok, valamint Balatonfüred, a somogyi részben Szántód, Kapoly, Tóköz és Jaba puszták, Zamárdi, Endréd és Teleki tartoztak.

Az uradalom XVIII. század eleji újjászervezésekor a Balaton déli partján fekvő apátsági birtokok gazdasági és igazgatási központja Endréd lett, mivel a régi török vár felhasználásával itt volt lehetőség urasági lakóépület és gazdasági épületek kialakítására. Az 1760-ban létrehozott somogyi jószágkormányzás élére állított Bán Oszvald adminisztrátor /jószágkormányzó/ endrédi plébános volt, s az uradalom további története során is gyakorta töltötték be ezt a posztot az endrédi plébánosok.

1768 után a jószágkormányzás Endrédről az uradalom központjához, Tihanyhoz a réven át csatlakozó Szántódra költözött át. Ezzel kezdetét vette az a folyamat, amelynek során Endréd fokozatosan megszűnt a somogyi oldal központja lenni, s ezt a szerepet - a Lécs Ágoston /1740-1760/ apát által megkezdett

épitkezések folytatásával, a major kiépitésével - Szántódpusztá vette át.

1848 után - a nagybirtokok feudális kori hármás funkcióján belül - a közigazgatás és jogszolgáltatás szerepének fokozatos csökkenésével párhuzamosan előtérbe került a gazdálkodás jelentősége. A jobbágyaitól járó termény- és pénzszolgáltatást, s ingyen munkaerőt elvesztő nagybirtokok csak területük egy részén alakítottak ki saját kezelésükben lévő tőkés jellegű termelő üzemeket, ezek mellett pedig a birtokok jelentős hányadán tőkés bérleteket hoztak létre és a hagyományos gazdasági ágak mellett megnőtt az erdőgazdálkodás szerepe.

Tihanyi Apátság gazdálkodását vizsgálva, a bérletek közt az ugynevezett kisebb királyi haszonvételekhez kapcsolódóak voltak jelentősök, vagyis a kocsmák, pálinkaházak, malmok, mészár-
házak bérlete. E regálébérletek főként az 1860-as években ir-
tásföldök árendálásával kapcsolódtak össze, azonban a saját ke-
zelésben tartott földek mellett a bérbeadott területek nagysága igen kis hányadot tett ki. Nagy szerepe volt viszont a gazdasá-
gi ágak közt az erdőgazdaságnak, s ez egyrészt a nagybirtokok már említett munkaerő-problémáival függött össze, másrészt az apátsági birtokoknak nagyobb része az erdőségeiről híres Somogy-
ban feküdt. A megye éghajlata és talaja egyaránt kedvezett az erdőknek.

A Tihanyi Apátság uradalmának állapotát igen részletesen rögzítette az az 1865-ben készült jegyzőkönyv, amelyet a jószág-
kormányzó, Kopeczky Vidor memoranduma hatására a főmonostori konvent által kiküldött bizottság készített. Az endrédi plébános

Kopeczky Vidort 1863-ban állították az apátság javai kezelésének élére, s nemcsak az 1848-at követő új gazdasági körülményekkel kellett megküzdenie, hanem személyi mulasztásokkal is.

A Tihanyi Apátság gazdasága fejlesztésében meghatározó szerepe volt a bencés rend központi gazdasági szerveinek. Az 1802-ben - a szerzetesrendek 1786.évi szekularizációja után, amikor is a bencés birtokok a Vallásalap kezelésébe kerültek - a rendet jogaiba ismét visszaállító oklevél a pannonhalmi főapátokra ruházta a főapátság és a fiókapátságok - Bakonybél, Celldömölk, Tihany és Zalaapáti - birtokai kezelésének felelősségét. A gazdaságok fejlesztése összhangban állott azzal, hogy a rendre nehezedő terhekből a fiókapátságok vállalni tudják a rájuk eső részt. A Központi Gazdasági Tanács mellett a múlt században, 1880-ig a tisztiszéki ülések, majd a tisztii értekezletek jelentették a Tihanyi Apátság helyi gazdasági irányításának legfontosabb szervét.

Az említett memorandum hatására a pannonhalmi jószágkormányzó vezetésével létrehozott bizottság az egyéb gazdasági ágak mellett külön foglalkozott az apátsági erdők állapotával is, melyek területe a következő arányban részesedett az egyes gazdaságok művelési ágaiban:

Somogyi jószágkerület

	összes terület		erdő		százalékos arány
Szántód-Tóköz	3508 hold		1411 hold		40.22 ‰
Jaba	3121 ⁸¹² /1200 "		1640 ⁶⁰⁰ /1200 "		52.55 ‰
Kapoly	2712 ⁴²⁵ /1200 "		1165 "		42.95 ‰

Zalai jószágkerület

	összes terület	erdő, hold	százalékos arány
Aszófő	1893 hold	400	81.45 %
Szőlős		400	
Tósok		700	
Fülöpi		42	
Füred	567 ⁹⁰⁰ /1200 "	312 "	54.95 %

Az örvényesi 80 hold erdő per alatt állott.

A jegyzőkönyvben rögzítették az erdők állapotát. Somogyban a szántódi és az endrédi erdők közül az előbbi teljes területén, az utóbbi nagy részén igen ritka és előregedett volt, vágatni és ültetni kellett őket. Az endrédi Czinege-erdő az irtással megszűnt. Folytatni kellett a jabei erdő ültetését. A kapolyi erdők jó állapotban voltak, hasonlóan a zalai part fülöpi erdejéhez. Megfelelő volt az aszófői, örvényesi és füredi erdők kezelése, viszont a tósoki pusztult, mert a község legelőnek használta, s ezért itt siettetni kellett a tagosítást. A kisszőlősi haraszterdő tisztítást, további nevelést igényelt, Tihanyban az erdő a legelő elkülönítésekor megszűnt.

A Tihanyi Apátság XVII-XIX. századi történetét vizsgálva Magyar-Eszter - ugyancsak a Szántódpusztai Tudományos Bizottság felkérésére irt munkájában - kimutatta, hogy az apátsági erdőgazdálkodásban döntő változás a Vallásalap birtoklása idején következett be. Ezekben az években az apátsági erdőkben erdőmester és kerülők alkották az erdészeti személyzetet. A gondosan felmért és leírt erdőkben meghatározták a vágásokat, gondoskodtak a mesterséges utánpótlásról, pontos számadásokat vezettek a fa_

mennyiségről. A XIX. század elején, a birtoknak a bencés rend tulajdonába történt visszaadása után, a gubaösszedés, makkoltatás és erdei legeltetés területén ismét megjelent a bérlet, a már többször említett - és a jobbágyfelszabadítás után természetesen más okból jelentkező - munkaerő-szükséglet miatt.

Ugyancsak Magyar Eszter közli említett könyvében a Tihanyi Apátság uradalmának 1813. évi, első instrukcióját, amely részletesen foglalkozott az erdőőrök feladataival és az erdőgazdaság vezetésével, s a szerző megfogalmazását idézve ez a "tervszerű vágások szerinti rendszeres fakitermelés... új jelenség az uradalom életében". Bár az említett instrukció szerint minden jelentős erdőterülettel rendelkező faluban és pusztán kellett erdőőröknek lenniük, ezt nem sikerülhetett teljes mértékben megvalósítani. Amikor ugyanis 1843-ban Csapody Pál táblabíró vette bérbe az endrédi vadászatot, a szerződés pontjai között szerepelt az is, hogy az endrédi erdőre saját embereivel vigyázzanak. Előrelépést jelent viszont az erdőgazdálkodásban, hogy 1846-ban a fővadásznak minden uradalmi erdőben faiskolát kellett felállítania, s 1848 végén meghatározták az évenkénti rendszeres vágás területét: Szántód 25, Endréd 34, Jaba 20, Kapoly 30 hold. 1849 decemberében Krisztián Pius jószágkormányzó Jelinek Pált nevezte ki uradalmi fővadásszá, s lakását ettől kezdve Endréden jelölték ki. Ez egyúttal a somogyi birtoktest erdészeti központjának kialakulását jelentette.

Jelinek fővadász negyedévi illetménye 45 forint, 25 font só, 4 mérő buza, 6 mérő rozs, 40 mérő csutás kukorica, 6.2 mérő zab volt. Szabó Péter, Valdigner Márton és Farkas Márton erdészek

egyenként 6 font hust, 9.30 forintot, 6 font sót, 1.4 mérő buzát, 6 mérő rozst és negyed mérő köleskását kaptak.

Az új fővadászt kinevezésekor azzal bízták meg, hogy készítse el az erdők rendezési tervét. Jelinek még kinevezését megelőzően terjesztette elő azt a javaslatát, melynek értelmében az erdők könnyebb nevelése végett azokon az erdőrészeken, ahol a kivénhedt fák tuskóról hajtásra alkalmatlanok voltak, a rendes vágás alá kerülő darabokat 2 évvel a vágás előtt tilalom alá vették, ősszel pedig a "természetes tenyésztés" tekintetéből aláturatták a sertésekkel.

Az erdészeti számadásokban szerepelnie kellett, hogy mely határban hány hold erdő van, mennyit vágattak belőlük, mennyi az ölfá mennyisége, mekkora rész pagonyoztatott? Az erdők kimé-
lése céljából felfüggesztették azt a határozatot, mely szerint 1859-től a cselédség Somogyban is ölfát kapott: az erdészek, hajduk és szekeres béresek 2, a családos béresek 1.5, a nőtlen béresek 1, a birkások 8 ölet.

Az ölfát pénzért vagy harmadrészen vágatták, 1857-ben 1 öl kivágásáért 48 krajcárt fizettek. Az erdei haszonvételekhez tartozott még az árendába adott gubacsszedés: ez az 1852-1857 közötti 6 évre 1700 forint jövedelmet hozott az uradalomnak. A tüzi- és épületfa mellett az erdőkből került ki a szőlőkarókhöz és részben a gazdasági eszközökhöz szükséges szerszámfa is.

A Tihanyi Apátság javainak 1865.évi felmérése során feltárt hiányosságok pótlása Simon Zsigmond tihanyi apátra /1865-1891/ várt. Mellette a gazdasági ügyek irányításában 1866-tól, Kopeczky Vidor jószágkormányzónak az endrédi lelkeszségre tör-

tént visszavonulása óta Vaszary Egyed volt kapolyi lelkész állott.

A vizsgálatot követően kétségkívül történtek erőfeszítések az uradalom ügyeinek rendezésére, először is az irányítás, a tisztikar kötelességeinek szabályozása és az ügyvitel terén. 1868. január elsejével Czirklpach Károly szántódi ispánt intéző számtartóvá nevezték ki, a többi somogyi tisztt felett való rendelkezés jogával. Czirklpach ezáltal rangban a Tihanyban székelő kormányzó után következett, s Szántód így egyértelműen a somogyi birtokkerület központja lett.

Az erdészeti élére 1868 novemberében Tanos Pál főerdész került. A faállomány pótlásával kapcsolatban az iratokban már 1846-ban említik az erdőmester felügyelete alá helyezett faiskolát, bár az apátság erdeiben a befásítás még nem állott arányban a kitermeléssel. Az apát ezért a tisztások befásítását ajánlotta, s különösen az igénytelen és értéktelenebb, de gyorsan növő akácot tartotta alkalmasnak e célra.

Az ölfát a fiatal erdőkből termelték ki, főként a sűrűbb részek ritkításával, s a legeltetést itt tilalmazták. Állatok csak az öreg erdőt járhatták - hiszen ennek faállományában már nem tehettek kárt - és vágni itt csak a kiöregedett, s a számfának való fákat lehetett. Az ölfavágás díja módosult: kezdetben a pénzbeli fizetség mellé fát is kaptak a vágók, később ezt a famennyiséget - az esett ágakat - csak kaszás napszámok fejében kaphatták meg. 1868-ban, amikor az erdőmester azzal a kérelemmel fordult a tisztiszékhez, hogy a vágás alá kijelölt 20 hold erdőn miként egyezkedhet az ölfavágás díja iránt, a válasz

szerint: "A lehető legolcsóbban, azonban öliért nyolcvan krajcáron fölül ne igérjen, ezen fölül egy kevés fát igérhet."

Ez évben az erdő tisztításából kikerült fát is kaszás napszámok vállalása fejében adták el. Az ölfának a szántódi révbe szállítása kizárólag majorsági erővel nem volt megoldható. Növelte a gondokat, hogy az utak miatt a szállítás Vaszary jószágkormányzó javaslatára Szent Györgytől Szent Mihályig folyt, s így egybeesett a mezőgazdasági munkák zömével. Ölfajárandóságukat a cselédek és révészek nem adhatták el, a felesleget be kellett jelenteniök, s ezt az uradalom visszavásárolta. Tanos főerdész javaslatára 1881-ben az aratók már nem ölfát, hanem gömbfát kaptak, minden 2 pár negyed ölet.

A bérletek közül az erdei irtások a holdanként járó készpénzfizetés mellett esetenként azzal is hasznot hajtottak az apátságnak, hogy a szerződésben a terület befásítása is szerepelt. 1871-ben Ney Ferenc és Veisz Antal a bérbevett 205 hold erdei irtás után a bérlet 3 éve alatt holdanként 7 forintot fizetett és az utolsó évben az apátságtól kapott makkal tartoztak beültetni a területet.

A réteken és a szántóföldön termelt takarmányok mellett az erdei legeltetés sem tűnt el teljesen. Az állattenyésztés és az erdészet gyakori ellentéte is erre vezethető vissza: a legeltetést kívánó állattartás és az erdő faállományát védő erdészet általánosnak mondható surlódásából eredt. Az 1885-ben ki-nevezett új jószágkormányzó, Bors Mihály azt panaszolta, hogy az erdőtörvényig a szabad erdei legeltetés nem volt korlátozva, legelő volt bőven és "előtilos, utótilos, ujültetés" fogalmak

ismeretlenek voltak.

A múlt század végén az erdészetet Borsos István vezette, akit főerdészből erdőmesterré léptettek elő 1891-ben /ez fizetésének az ispáni szintről kasznárira való emelését is jelentette/. Konvenciója mellett a faeladások után évi 5 százalékos jutalmat is kapott. Borsosnak az apátságba kerülése óta pontosan betartották az 1879.évi erdőtörvény előírásait és az erdei üzemtervet. Gondot fordított az utánpótlást nevelő faiskola ápolására: kapáltak, a csemetéket többször öntözték. Az ültetett fák közt folytatódott az akác térhódítása: 1911-ben a felszántott faiskolát akácmaggal ültették be.

Bors Mihály jószágkormányzó felmérte az erdőkben azokat a területeket, melyeken az üzemtervi előírás szerint legeltetni lehetett. Ez 275 hold volt, s ebből a sűrű záródás miatt 130 holdon fűnövés nem volt. /A maradék 145 holdnyi területből a legjobb minőségű 18 holdat a következő évben erdősitésre szánták./ Ezzel szemben az erdészeti személyzet jószágga mintegy 33 tehénszámot tett ki /1896-ban az endrédi erdőőri lakban 13 fő lakott, állatállományuk 13 db tehén és 79 db sertés volt - 4 sertést véve egy tehén számába, ez összesen 33 db tehénszámnak felelt meg/. Egy tehén erdei legeltetésére 10 holdat számítva, a meglévő 145 hold helyett 330-ra lett volna szükség. Az endrédi erdészeti személyzet állatai mellett az endrédi plébános és kántortanító 15 db tehene is az erdei legelőre járt ki. A főnökt Borsos István jelentése nyomán úgy határozott, hogy ez utóbbiak állataikat a község legelőjére hajtsák, s utánuk a községnek legelőbért fizessenek

1896 áprilisában Bors Mihály jószágkormányzó ismét összefoglalta az erdei legeltetés helyzetét a főapát számára. Eszerint Endréden a hátralékos erdősitések befejezésével legeltethető terület lesz 300 hold, ebből 270 hold 0.8-0.9 zárlatu, tehát fűnövérs alig van rajta, 30 hold 0.3 zárlatu, legeltetésre alkalmas. Volt még 19 hold tisztás, amely az erdőőrök állatainak szolgált állandó legelőül. A jabai erdőn is szorult viszonyok voltak legelő dolgában, kényszerűségből a 34 holdas berki rétet - melynél pedig 256.86 forint kataszteri tiszta jövedelmet vettek alapul az adózáshoz - kijelölték állandó legelőül a szarvasmarhák számára. A szántódi erdőt a szántódi gazdaság bérelte az erdészettől.

1914-ben Pallós Kajetán somogyi jószágkormányzót az addig a központi, szentmártoni gazdasághoz tartozó Ölbön és Balatonfüreden tavékenykedő Gallik Oszvald követte hivatalában. A fürdőintézet irányítása mellett a bencés rend Központi Gazdasági Tanácsának is tagja volt, így a rendi gazdasági ügyekről nagy áttekintéssel rendelkezett. Nehéz feladat várt rá: az első világháború éveiben kellett biztosítani a gazdaságok üzemelését.

A háború súlyos munkaerő-problémákhoz vezetett az apátság gazdaságaiban: a tiszti személyzet, a cselédség és az időszakos munkások tekintetében egyaránt. Somogyban az erdészet irányítása átmenetileg a szántódi gazdaság hatáskörébe került. Gallik Oszvald Boross Jenő, a szántódi intéző felmentése ügyében írt kérelmében elmondja, hogy az intéző katonai behívása esetén "Nem csak a szántódi gazdaság marad... tiszt nélkül, hanem az erdészet dolgai is vezetés nélkül maradnak", hiszen Traumi János

endrédi erdőmérnöknek már be kellett vonulnia.

A behívott csolédek és alkalmazottak családjának a bencés uradalmaiban továbbra is kiadták a járandóságot, majd 1915. január elsejétől, amikor a családok állami segélyezése megkezdődött, a járandóságot felfüggesztették, de az uradalmi lakásból nem tették ki őket. Az endrédi erdőszlakban 1911-ben 13 fő lakott, de az erdészeti személyzet létszámának a háborús évek alatti alakulásáról nincsenek pontos adataink.

Az apátság éveken át a budapesti Heinrich Ferencsel kötött vadászbérleti szerződést a somogyi javakra, s a bérletet 1914-ben is meghosszabították. A bérlő a Tihanyi Apátság szántódi, endrédi és jabai erdőterületén, valamint a szántódi mezőgazdasági területen és a Szántódpusztához tartozó Balatonon vadászhatott. Az együttes erdőterület 3200 kh, a mezőgazdasági rész 1473, a Balaton szóban forgó része 6305 kh volt, az éves hasznobér összege ötezer korona. A bérlő csak lőfegyverrel vadászhatott és a bérleti idő leteltével az apróvad-állománynak a területtel arányban állónak kellett lennie. A lelőtt szarvasokból csak az agancs illette a bérlőt, az állat az apátsági erdőgazdaságó maradt.

A Tihanyi Apátság birtokairól a két világháború közti időszakokra vonatkozó forrásaink a legteljesebbek. Sajnos, az erdőgazdaságnál nem állnak rendelkezésünkre a mezőgazdaságnál állandósult rovatu havi jelentések, itt főként a Főapáti Iratok Tára irategyüttese és a bencés rend egészének gazdasági tevékenységét összefoglaló főszámvevői jelentések szolgálhatnak alapul vizsgálódásainkhoz.

Az 1922. évi kormányzói számadás szerint a Tihanyi Apát-
ság összesen 16.961 kh 866 négyszögölet kitevő földbirtokán be-
lül a Somogykerületi Jóságkormányzósághoz Szántód, Tóköz, Ja-
ba és Kapoly, valamint a szántódi pincegazdaság és erdőgazdaság
tartoztak. Ezen belül az erdőgazdaság a következő részekből ál-
lott az 1920-as években:

Erdőrész neve	Erdő kh	Terméketlen kh	Szántó kh	Ház, kert kh	Évi vágás kh
Jaba- Szántód	2390.6	9	30.4	4.8	24.6
Endréd	421.1	-	10	9	14
Kapoly	695.3	0.6	-	0.6	14
Pócai	174.6	-	-	-	2
Jabahát- barkóci	313.9	-	-	-	7.8
Összesen	3995.4	9.6	44.4	14.4	62.4

Kapolyon volt még emellett 1.18 kh tisztás.

Ugyancsak a huszas évekből maradtak fenn a Tihanyi Apát-
ság erdeiről az egyes üzemosztályokat feltüntető térképek. Ezek
szerint 5 üzemosztályban történt az erdők kezelése, ezekről ösz-
szesített és az I., II. és V. számú üzemosztályokról külön-kü-
lön is részletezett 4 darab térképvázlat található a Pannonhalmai
Bencés Főapátsági Levéltár Gazdasági Levéltárában:

I. Jaba-Szántódi Üzemosztály

A/ Szántódi erdő

2434 kh- 1331,8 kh az endrédi, 1103 kh a zamárdi község ha-
tárában,

faállomány- tölgy, akác, erdei fenyő, kőrissel vegyes szál-
erdő,

vágásforduló- 80 év.

Alkalmazottak- egy főerdőőr és négy erdőőr az őrzési és rak-
tározási teendők végzésére, a főerdőőr és egy
erdőőr az erdő Tótokiláp nevű telepén, egy másik
erdőőr a jabai erdőőri lakban és ketten Balaton-
endrédén laknak.

B/ Jabai erdő

II. Endrédi Legelőerdő

440.1 kh- Endréd község határában,

faállomány- cserrel, hárssal, kőrissel, dióval vegyes tölgy-
erdő,

vágásforduló- 80 éves

Alkalmazottak- két erdőőr, egyikük a Tótokilápon, másikuk
Endrédén lakik.

A legelőerdő-üzemmódot 3 éve szüntették be, a jaba-szántódi
üzemosztályhoz fogják csatolni.

III. Jabahát-Barkó

313.9 kh

faállomány- szálerdő

vágásforduló- 40 éves

legelő üzemmódban

IV. Kapoly

686.8 kh- Kapoly község határában /az összesített erdőtérkép
szerint 697.72 kh/

faállomány- cser, gyertyán, kisebb mértékben akác, tölgy,

hárs, helyenként erdei és fekete fenyő

vágásforduló- 50 éves

Alkalmazottak- az őrzést és a raktározási munkálatokra történő felügyelést egy, az erdővel határos mezőgazdaság területén fekvő tégláslakban lakó erdőőr végzi, aki egyben az ezzel az erdővel összefüggő pócai erdőt is őrzi.

Sarjerdő üzemmódban

V. Pócai Üzemosztály

174.7 ha- Kapoly község határában,

faállomány- cserrel vegyes tölgyszálerdő, gyertyán és hárs, vágásforduló- 80 év.

A térképeken feltüntetett erdőterületek /összesen 4050.3 ha/ 54.9 ha-dal több erdőterületet mutatnak ki, mint az előbbieken ismertetett, ugyancsak az 1920-as évekből való kimutatás /a térképeket a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei kötetében, megjelenés alatt álló kötetében tervezem közölni/.

somogyi erdészeti alkalmazottak /ha állt rendelkezésünkre adat, alkalmazási évüket pontosan feltüntetve/ a következők voltak századunk elején:

Traum János erdőmérnök	1912. január, Balatonendréd
Dr.Molnár Elek orvos	1908
Hogyi János segédtiszt	1919
Szatmári Ignác főerdőőr	1881
erdőmérnök, 6 fő	
segéderdőőr	1917
kanász	1912. április 24.

tiszti kocsis

igás "

erdőmunkások

összesen: 20 fő

Az erdészeti segéd személyzet és az erdőgazdálkodásnál alkalmazott egyéb munkások közül az apátság tulajdonában lévő lakásban lakott Hegyi József erdészeti irnok, Szatmári Ignác főerdőr, Bona Imre, Sötét András és Bácsi Ferenc erdőőrök, valamint Vidovics Károly tiszti kocsis, Bodri Károly, Györe József, Györe István és Szatmári Gyula /utóbbi a főerdőr fia volt/ erdei munkások. Kettő kivételével e lakások szoba-konyhából álltak: azonban a balatonendrédi irnoki lakás és a barkói erdőőri ház két szobával rendelkezett.

1934-ben, Kelemen Krizosztom főapát idején új rendelkezés született a bencés rend gazda- és erdőtisztjeinek járandóságáról. Eszerint a főiskolát végzett, okleveles erdőtiszteket 1 év próbaszolgálat leteltével, saját írásbeli kérelmük kedvező elbírálása után véglegesítették. A kezdő segéd tiszti besorolást ez esetben a helyettes erdőmérnöki fokozatba való lépés követte. Az erdőtisztek besorolását 5 osztály 13 fokozata szerint határozták meg:

<u>Osztály</u>	<u>Fokozat</u>	<u>Időtartam/év</u>	<u>Beosztás</u>
V.	3	2	segéderdőőr
	2	2	
	1	3	h. erdőmérnök

Osztály	Fokozat	Időtartam/év	Beosztás
IV.	3	3	erdőmérnök
	2	3	"
	1	3	"
III.	3	3	főerdőmérnök
	2	3	"
	1	3	"
II.	2	3	erdőfelügyelő
	1	3	
I.	2	3	"
	1	40 éves szolgálatig	"

E besorolásoknak megfelelően a fizetések így alakultak:

Osztály/fokozat	Évi törzsfizetés	Iroda- illeték	Havi élelmezés
V/3	1520 P	40 P	70 P kp + 60 P
V/2	1760 P	"	90 P "
V/1	2000 P		110 P "
IV/3	2620 P	480 P	-
IV/2	2820 P		-
IV/1	3020 P		-
III/3	3200 P	600 P	-
III/2	3500 P		-
III/1	3700 P		-
II/2	3880 P	720 P	-
II/1	4080 P		-
I/2	4280 P		-
I/1	"		-

Mindehhez különféle pótlékok /lakás, fűtés, világítás, családi pótlék, 2 gyermek után taníttatásukra ösztöndíjak, valamint kert, tejjárandóság, baromfitartás/ járultak.

Az erdőknél a gazdaságok szükséglete és a konvenció kiadása mellett a kegyuri terhek közt is jelentkezett a faszükséglet: a hozzá tartozó endrédi, zamárdi, kapolyi, tihanyi és teleki tanítók és az endrédi, zamárdi, kapolyi és aszófői plébániák is kaptak fát az apátságtól.

A szántódi erdőgazdaság 1941-42-ben a balatonzamárdi, balatonendrédi, kapolyi, tihanyi, aszófői, balatonszöllősi és füredi erdőket foglalta egybe, tehát az apátság zalai és somogyi birtokterületei egészére kiterjedő hatáskörrel rendelkezett. Az erdőgazdaság területe a következőképp oszlott meg művelési ágak szerint:

Szántó	59 kh	260 öl
Kert	3	416
Rét	11	324
Szőlő	-	-
Legelő	255	691
Erdő	4892	245
Nádas	-	457
<u>Földadó alá nem eső terület</u>	<u>36 "</u>	<u>1293 "</u>
Összesen	5258	986

A faállomány értékét 175 pengős szorzószámmal állapították meg kataszteri holdanként:

állami felügyelet alatt álló erdő

- szántódi erdőgazdaság, értéke: 856126.60 P

Állami felügyelet alatt nem álló erdő

- szántódi, értéke:	5371.10 P
- tóközi, "	3480.05 P
- jabai, "	1612.97 P
- kapolyi, "	<u>769.82 P</u>
	11233.94 P

A Szántód-Tóköz-Tihany egyesített gazdaság és a Szántódi Erdőgazdaság alkalmazottainak számát vizsgálva a következő képet kapjuk ugyanebben az időszakban:

Gazdaság:	86 fő	Erdészet:	32 fő
	<u>282 családtag</u>		<u>52 családtag</u>
	368 fő		84 fő

A gazdaság és az erdészeti dolgozóinak járandósága a készpénz- és terményjára arányát figyelembe véve utóbbi javára erős eltolódást mutat; lényegében azonos százalékos megoszlásban mindkét ágazat alkalmazottainál:

	<u>Készpénz</u>	<u>Termény</u>
Gazdaság	24712 P 10 f	102009 P 51 f
	19.50 %	80.49 %
Erdészeti	10750 P	33725 P 27 f
	24.17 %	75.82 %

A termény- és pénzjára arányok az 1910-es évekhez viszonyított hasonló arányú megoszlása a gazdálkodási viszonyok bizonyos konzerválódására utal a gazdaságban. Figyelembe véve a Tihanyi Apátság uradalmanak egyéb gazdasági ágait is, arra a következtetésre juthatunk, hogy a két világháború között, minden alkalmazási kísérlet ellenére is, lelassult a gazdaság fejlődése.

F o r r á s o k

Bencés Főapátsági Levéltár, Pannonhalma- Főapáti Iratok Tára,
Gazdasági Levéltár.

Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára- III.sz. Iratgyűjtemény.

Veszprém megyei Levéltár- A Bencés Rend Tihanyi Apátságának i-
ratai. Acta Dominalium et Fiscalatus Domini. Tisztiszéki jegy-
zőkönyvek.

Fülöp Éva Mária: Fejezetek a Tihanyi Apátság balatonendrédi
gazdaságának történetéből, 1716-1945. Magyar
Mezőgazdasági Múzeum Közleményei, 1986-1987.
/Megjelenés alatt/

Fülöp Éva Mária: Szántódpuszta kapitalizmus kori agarártörténe-
te, 1848-1945. Szántódi Füzetek IX. 1985.

Magyar Eszter: Szántódpuszta a török hódoltságtól a szabadság-
harcig. Szántódi Füzetek VII. 1984.

Sörös Pongrác: A Tihanyi Apátság története II. A Pannonhalmi
Szent Benedek-Rend története XI.Bp., 1911.